

В. М. КИСЛИЙ (*Lьвів*)

**ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ
У ЛЬВОВІ**

Український університет та Українська політехнічна школа у Львові *, назви яких об'єднувались узагальненим поняттям Українські високі школи (УВШ) у Львові, діяли короткий проміжок часу (1920—1925 рр.). Але відгомін про їх діяльність виявився дуже широкий.

Історія обох інституцій — це частка героїчної боротьби нашого народу з шовіністичними правлячими колами тодішньої Польщі, спроба самоутвердження української науки, культури та освіти в Західній Україні.

Український університет у Львові розпочав свою діяльність восени 1920 р. у вигляді українських університетських курсів. У липні 1921 р. курси були реорганізовані в університет ¹, у складі якого функціонували філософський, медичний, правничий (юридичний) та протягом одного семестру (з 1 жовтня 1921 до 30 березня 1922 р.) технічний факультети. Останній згодом виділився в самостійний вуз, що одержав назву Українська політехнічна школа у Львові ². Звичайно його називали на польській зразок Українською політехнікою. У різні роки Українська політехнічна школа мала такі факультети: загальнобудівельний (загальний), машинобудівельний (машинобудівельно-інженерний), лісовий (лісово-агрономічний), мистецький.

У згаданих вузах викладали тоді ще незнані, а згодом відомі діячі науки і культури Західної України: Р. Ковшевич, В. Охримович, С. Баран, Є. Давидяк, Ст. Шухевич, І. Куровець, І. Івановський, П. Сосенко, В. Целевич, І. Раковський, Ст. Балеї, М. Левицький, І. Крип'якевич, С. Надрага, М. Чубатий, М. Кордуба, М. Панчишин, В. Кучер, Р. Цегельський, О. Тисовський, М. Музика, В. Барвінський, І. Брик, В. Щурат, М. Галушинський, К. Студинський, С. Карнут, О. Роздольський, Л. Білецький, І. Зелінський, Ф. Колесса, І. Свенціцький, М. Мельник, І. Сітницький, В. Старосольський, М. Онишкевич, М. Чайковський, В. Кульчицький, Я. Ільницький, В. Вергановський, Ю. Павликівський, Є. Панейко, Я. Бандель, Л. Ганкевич, Я. Олесницький, М. Шухевич, О. Марітчак, Г. Чапельський, Ю. Савчак, О. Барияк, С. Лещій, Є. Гірняк, Є. Рудницький, В. Занько, В. Кузьмович, В. Шуровський, М. Вахнянин, Т. Дольницький, О. Подолинський, В. Лучків, В. Манастирський, О. Новаківський, І. Феценко-Чопівський, Й. Шимонович, А. Борщівський, П. Холодний, Є. Нагірний, Є. Голіцинський, Й. Ваврик, Й. Васюта, В. Бартош, а також Полянський, Гординський, Шпитковський. На хіміч-

* З вересня 1923 р. — Українська висока технічна школа.

ному факультеті Української політехнічної школи викладав син Івана Франка Петро Франко³.

Звичайно, викладачі мали різні політичні погляди і переконання. Та безперечним слід вважати те, що в Українські високі школи вони пішли за покликом свого серця, намагаючись у такий спосіб підняти на вищий рівень українську науку і культуру на окупованих землях Західної України.

Радянська історіографія не приділяла належної уваги вивченню питання про Український університет та Українську політехнічну школу у Львові. І це не дивно, адже УВШ у Львові — неоднозначне, складне, суперечливе явище, де взаємодіяли, а часом і дружно співпрацювали як комуністи, так і представники самостійної соборної України.

У низці видань містяться лише згадки про Українські високі школи у Львові⁴.

На нашу думку, найбільш повно про УВШ у Львові розповідається в статтях М. Буцка, Ю. Редька «Підшільний університет» та В. Мартинця «Університет у катакомбах»⁵.

Джерела про Український університет та Українську політехнічну школу у Львові опубліковані в документальних збірниках «З історії революційного руху у Львові 1917—1939», «Становище трудящих Львова 1917—1939», «Під прапором Жовтня. Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні (1921—1928 рр.)», «Проти фашизму та війни. Антифашистський конгрес діячів культури у Львові у 1936 р.», «Історія Львова в документах і матеріалах».

Серед опублікованих у документальних збірниках 14 документів є меморіали (подання) про становище Українських високих шкіл у Львові, звіти, донесення польських органів поліції про діяльність Українського університету у Львові, розпорядження польських органів про заборону викладання державним службовцям в УВШ у Львові; законопроекти представників Західної України у польському Сеймі про можливість відкриття державного Українського університету у Львові.

В 1920—1925 рр. про Українські високі школи у Львові та ситуацію навколо них писали газети «Рідний край», «Батьківщина», «Вперед», «Земля і воля», «Робітнича думка», «Наш прапор», «Новий час», «Громадський голос» та ін. Вони розповідали про візит до Варшави 1921 р. професорів Університету Яна Казимира для вирішення справ з українським університетом; спроби польського уряду для підтримки свого реноме на міжнародній арені організувати в Станіславі український університет; оголошення у травні 1921 р. бойкоту українським студентством польських вузів; організацію з допомогою товариства «Взаємна учительська поміч» Українського університету у Львові; утворення у Львові кураторії Українських високих шкіл та її боротьбу за легалізацію УВШ; гоніння на викладачів і студентів УВШ з боку польської поліції; збори українського населення 1924 р. для визначення майбутнього УВШ і т. ін.⁶

Матеріали про УВШ у Львові друкувалися у комунікатах, обіжниках, бюлетенях, які виходили під егідою таких організацій, як Комітет української молоді (КУМ), Українська красава студентська рада (Украсада), Професійна організація українського студентства західних земель України (Профорус), Кураторія Українських високих шкіл у Львові, Ділове об'єднання поступового студентства західних земель України і еміграції (Допс). У зазначених виданнях наводяться дані про фінансове становище, число студентів, викладачів і кількість кафедр в УВШ; оплату праці викладачів Українського університету і Української політехнічної школи; створення в Західній Україні комітетів прихильників УВШ та ін.⁷

Переважна більшість листівок, що стосувалися Українських високих шкіл у Львові, відноситься до 1923—1924 рр., тобто до того періоду, коли становище УВШ поступово погіршувалося. Тому в листівках йшлося про захист УВШ, надання їм матеріальної і моральної підтримки ⁸.

Українська краєва студентська рада, а пізніше Професійна організація українського студентства західних земель України (Профорус) видавали свій журнал «Студентські вісті», на сторінках якого широко висвітлювалася діяльність Українських високих шкіл у Львові. Перший номер журналу вийшов 15 лютого 1923 р. на 16 сторінках тиражем 212 примірників. Другий-третій номери цього видання вийшли 3 березня 1923 р. на 32 сторінках тиражем 283 примірники ⁹.

Під егідою Української краєвої студентської ради виходили журнали «Наш шлях» (Львів), «Молода громада» (Коломия). Цілком імовірно, що й вони друкували матеріали про Українські високі школи у Львові ¹⁰.

Журнал «Новий шлях» — орган Ділового об'єднання поступового студентства Західної України й еміграції — на своїх сторінках досить широко ставив питання про українську вищу освіту в Західній Україні ¹¹.

Не менш важлива інформація з історії Українських високих шкіл у Львові міститься в архівних документах. Основна їх маса зосереджена у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (фонд № 310, Український університет у Львові; фонд № 399, Професійна організація українського студентства західних земель України) та Державного архіву Львівської області (фонд № 1, Львівське воеводське управління; фонд № 121, Львівська воеводська команда державної поліції; фонд № 271, Дирекція поліції у Львові; фонд № 629, Українська висока технічна школа у Львові).

У фонді за № 310 зберігаються документи, що характеризують роботу Українського університету у Львові. Це довідки про організацію навчання та навчальний процес в університеті; статистичні дані про число студентів і викладачів, кількість діючих кафедр, факультетів; інформації про діяльність Профоруса; списки викладачів, студентів; програми, розклади занять; протоколи засідань сенату і деканатів університету; протоколи екзаменаційних комісій; листи викладачів І. Крип'якевича, К. Студинського, А. Генсьорського, Я. Гординського до керівництва університету й листування з громадськими, державними та політичними організаціями (президією Міжпартійної ради у Львові, міністерством віросповідань і освіти Польщі, товариством «Філософська громада», українською громадою товариства «Основа» у Данцігу, товариством українських адвокатів у Львові і т. ін.); інвентарна книга бібліотеки університету; статті, реферати з історії університету; квитанції на виплату грошей викладачам; заяви-зобов'язання та корінці чекових книжок про внесення студентами оплати за навчання.

У довідках про організацію навчання та навчальний процес коротко подана історія боротьби українського населення Західної України за створення свого власного вузу у Львові, міститься інформація щодо числа студентів і викладачів у перший період діяльності університету. Так, восени 1920 р. в університеті було лише 3 професори, в лютому 1921 р. — 9, а протягом півріччя 1921/22 навчального року — 55 професорів ¹².

Факультет	Кафедри		Число студентів	
	1920/21	1921/22	1920/21	1921/22
Філософський	14	26	27	235
Правничий	6	22	61	608
Медичний	5	10	13	185

Довідка про заснування Українського університету у Львові розповідає про структуру вузу, його переіменування. Тут, зокрема, зазначено, що українські університетські курси, які діяли з осені 1920 р., у липні 1921 р. були переіменовані в Український університет у Львові з філософським, правничим (юридичним) та медичним відділами (факультетами). На чолі кожного відділу стояв директор (декан)¹³.

Про кількість кафедр і число студентів у 1920—1922 рр. дає уявлення таблиця, складена на основі статистичних даних про університет (див. с. 125).¹⁴

Довідка, складена І. Крип'якевичем станом на 29 травня 1922 р., мала децю інший вигляд:¹⁵

Виділ	Кількість студентів	Кількість професорсько-викладацького складу	Кількість годин
Правничий	841	15	289
Філософський	228	21	490
Медичний	189	7	196
Технічний	112	6	216

Слід відзначити, що розбіжності у цифрах щодо Українського університету у Львові трапляються у цьому та інших фондах досить часто. Пояснити це можна тим, що дані про число студентів і кількість кафедр бралися за досить значний проміжок часу, тобто за той чи інший навчальний рік. Але, як відомо, запис студентів здійснювався не на навчальний рік, а на кожний окремий семестр. Тому число записаних студентів протягом семестрів навіть у межах одного навчального року змінювалося. Те ж саме стосується і кафедр, оскільки протягом навчального року їх кількість могла коливатися як в один, так і в інший бік. Крім того, часто записувалося на навчання більше студентів, ніж вчилася. Отже, все залежало від того, коли і з якого джерела бралися дані. На жаль, часто повністю це не вдається встановити.

Програми навчання в Українському університеті склалися здебільшого по факультетах. Збереглися програми навчання на 1921—1924 рр. із зазначенням відповідних викладачів на філософському, правничому і медичному факультетах. Так, у програмі навчання правничого факультету на 1920/21 рік значилися предмети і викладачі: історія та система римського права (Левицький), римське право (Надрага), історія українського права і джерел (Чубатий), огляд історії України (Крип'якевич) і т. д. У програмі були вказані також викладачі Р. Ковшевич, В. Охримович, С. Баран, І. Раковський, Ст. Балеї, Ю. Лещій, Є. Давидяк, Ст. Шухевич, І. Куровець, І. Івановський, Б. Ривюк, П. Сосенко, В. Целевич¹⁶.

Протягом 1919—1921 рр. спроби легально відкрити Український університет у Львові робили Наукове товариство ім. Шевченка, Львівське ставропігійське братство, Товариство українських наукових викладів імені Петра Могили. Саме про це сповіщає одна з друкованих програм, що мала рекламно-пропагандистський характер.

«Курси вищої освіти

Товариства українських наукових викладів імені Петра Могили у Львові. 1921 рік

I. Історико-філологічні науки

1. Україністика... 2. Слов'янознавство...
3. Історія... 4. Класична філологія...

II. Математично-природні науки

1. Математика... 2. Фізика і хімія...
3. Біологічні науки...

III. Правничі науки...

IV. Інші науки...»

Серед викладачів у програмі значилися: К. Студинський (історія української літератури), С. Людкевич (музика), В. Щурат (історія української літератури), Ф. Колесса (огляд української народної поезії), М. Кордуба (середньовічна історія), І. Крип'якевич (історія української держави XVI—XVIII ст.) та ін.¹⁷

У листах, що зберігаються в зазначеному фонді, міститься інформація здебільшого про організацію навчального процесу в університеті. Характерним є лист правління Галицько-руської студентської організації (ГРСО) у Львові до ректора В. Щурата з проханням про зарахування до складу студентів вузу 13 членів ГРСО¹⁸.

Як свідчать листи, керівництво Українського університету у Львові мало контакти також з Центральним союзом українського студентства західних земель України і еміграції (Цесусом), Українським вільним університетом у Празі, митрополичим ординариатором у Львові, Науковим товариством імені Шевченка, Українською краєвою студентською радою та іншими установами й організаціями.

Важливим джерелом вивчення історії Українських високих шкіл у Львові є фонд Професійної організації українського студентства західних земель України. Саме існування Профоруса, як і його попередника (Укскради) було зумовлене наявністю Українського університету та Української високої технічної школи у Львові. Всі студенти УВШ у Львові були членами Профоруса, а ще раніше — Укскради. Профорус та Укскрада вважали своїм головним завданням забезпечення нормального функціонування Українських високих шкіл у Львові.

Серед документів фонду є донесення, розпорядження, листи дирекції поліції у Львові в зв'язку зі створенням Українського університету, товариства «Кураторія українських приватних вищих шкіл»; інструкції Профоруса про порядок сплати членських внесків, про організацію студентських секцій у повітах, порядок оподаткування українських громадян на користь УВШ у Львові; статuti та їх проекти комісії бойкоту українського студентства (Кобуса), Професійної організації українського студентства західних земель України (Профоруса), Кураторії українських приватних вищих шкіл у Львові, Української високої технічної школи (УВТШ) у Львові, товариств «Всеукраїнське об'єднання державницької молоді», «Медична громада у Львові»; положення та їх проекти про повітові та окружні студентські ради, ревізійну комісію і суд Профоруса; річні звіти референтів (керівників структурних підрозділів) Профоруса про свою роботу; звіти українських студентських товариств «Основа», «Кружок правників у Львові»; протоколи засідань головної ради Профоруса, її комісій, секцій; протоколи засідань і резолюції студентських зборів та українських студентських з'їздів; доповіді референтів Профоруса про становище студентства та стан Українських високих шкіл у Львові; листування з установами, організаціями, окремими особами; заяви студентів про надання матеріальної допомоги; різноманітні списки українських студентів; книги реєстрації прибутків та видатків, вхідної і вихідної кореспонденції та ін.

Листи, донесення дирекції поліції у Львові показують негативне ставлення органів польської поліції (а отже і правлячих кіл Польщі) до Українських високих шкіл. Так, у листі президії дирекції поліції у Львові від 29 вересня 1921 р. міністру внутрішніх справ Польщі, зокрема, зазначається, що, за даними львівської поліції, відомий український діяч на ниві шкільництва Василь Щурат займався організацією Українського університету у Львові і став його ректором. У зв'язку з цим, вказується в листі, Василь Щурат був викликаний до поліції, де йому було видано письмову заборону на утворення Українського університету у Львові і

будь-яких наукових українських курсів у розрізі університетської програми¹⁹.

В іншому документі — листі дирекції поліції у Львові від 24 липня 1923 р. до засновників товариства «Кураторія українських приватних високих шкіл» — йдеться про те, що розпорядженням львівського воєводи від 21 липня 1923 р. за № 13003/23 діяльність кураторії заборонена, бо в її статуті під приватними високими школами розумілися школи академічні (у нашому розумінні вузи.— *Авт.*) з правом видання своїх розпоряджень і можливістю оподаткування українського населення в Польщі²⁰.

Інструкції Профоруся й споріднених з ним організацій в основному були спрямовані на те, щоб з їх допомогою унормувати збір коштів на користь УВШ у Львові. Так, в інструкції головної ради за 1923 р. зазначалося: «...На удержання українського університету і уможливлення студій (навчання.— *Авт.*) українському студентству потрібні великанські фонди, які роздобути мусить тільки само студентство о власних силах. В тій цілі оподатковується все українське населення в Східній Галичині, одноразовим датком в користь українського студентства після [по, з] порми: одна літра пшениці на кожде господарство...»²¹.

Принагідно відзначимо, що податкова норма на УВШ у Львові протягом 1921—1925 рр. неодноразово зазнавала змін. Так, в інструкції головної економічної комісії при кураторії УВШ у Львові від 3 квітня 1924 р. до всіх повітових економічних комісій відзначалося, що в оподаткуванні на користь УВШ у Львові слід виходити з норми 1 % середньомісячного доходу окремої особи або установи²².

Як показав перебіг подальших подій, повною мірою оподаткувати українське населення Західної України на користь УВШ у Львові не вдалося. Тому часто оподатковувалося не все українське населення, а лише родини тих українських студентів, які вчилися за кордоном і користувалися фінансовою підтримкою Укзради або Профоруся.

Одними з найважливіших документів фонду слід вважати статuti, положення та їх проекти, що розкривають засади, на яких базувалася діяльність тих чи інших студентських організацій, товариств, кооперативів, комісій. Це статuti комісій бойкоту українського студентства у Львові²³, Професійної організації українського студентства західних земель України²⁴, Української високої технічної школи у Львові²⁵, товариства «Українська академічна поміч у Львові»²⁶; проекти статутів кураторії українських приватних високих шкіл у Львові²⁷, організації «Всеукраїнське об'єднання державницької молоді»²⁸; положення про ревізійну комісію²⁹ та суд Профоруся³⁰, проекти положень про повітові³¹ та окружні студентські ради Профоруся³².

Річні звіти керівників структурних підрозділів Профоруся свідчать про складні умови, в яких працювали УВШ у Львові, містять низку цікавих цифр і фактів з життя Українського університету та Української політехнічної школи.

Зокрема, у звіті за період з 1 липня 1922 до 31 січня 1923 р. зазначалося, що з 20 жовтня 1922 до січня 1923 р. близько 1500 українських студентів Східної Галичини в різний час через свою причетність до УВШ у Львові перебували у польських в'язницях, з них майже 500 студентів — більше місяця³³.

У звіті економічного референта Укзради за період з 15 жовтня 1922 до 19 травня 1923 р. відзначалося, що витрати Укзради на Український університет у Львові становили 48 817 200 польських марок³⁴. Загальна сума видатків Українського університету в 1922/23 навчальному році, за звітом економічного референта, становила 222 млн польських марок³⁵.

У протоколах засідань головної ради Профоруса, Уксради, різноманітних студентських комісій, кооперативів, товариств описано стан організації навчального процесу в УВШ у 1924/25 навчальному році ³⁶; висвітлено спроби частини студентів в УВШ у Львові встановити контакти із студентською молоддю радянської України ³⁷; показано намагання українських студентів захистити Українські високі школи у Львові й реорганізувати їх ³⁸.

Так, збори українських студентів — членів ініціативного гуртка, що відбулися 4 березня 1923 р. у Львові в будинку № 17 на вулиці Краківській, звернулися до Уксради з вимогою порозумітися з представниками радянських республік у Варшаві в питанні навчання в університетах радянської України ³⁹.

Протокол засідання ініціативного комітету у справі реорганізації УВШ від 29 жовтня 1925 р. зафіксував спробу членів цього комітету за участю представників українських студентських організацій (Профоруса, Допса, Студентської громади) перетворити Українські високі школи у Львові на 4 інститути: українознавства, громадської праці, кооперативно-торговельний, господарсько-промисловий. Для цього планувалося обрати так звану Громадянську кураторію за участю українського студентства, представників найбільш впливових західноукраїнських політичних партій (УНДО, радикальної, комуністичної, християнсько-суспільної, соціал-демократичної), наукових, товариств (Просвіти, Українського педагогічного товариства). Але ці проекти не здійснилися ⁴⁰.

Найбільш повна інформація про Українську політехнічну (Українську високу технічну) школу у Львові міститься у фонді вищезгаданої школи. Хоча фонд невеликий — всього 23 справи, але в ньому зосереджена, на нашу думку, найдостовірніша інформація про роботу школи. Серед документів школи — звіти про діяльність політехнічних курсів і школи за 1920, 1922—1925 рр.; статут школи; протоколи засідань сенату і ради професорів; інформації і повідомлення про вибори ректора, переслідування й арешти студентів і викладачів; проект програми Української мистецької академії; списки, особові справи, службові анкети студентів і викладачів, учбові програми і розклади занять; листування керівництва школи з студентськими товариствами та ректоратами інших вузів; корінці оплати за навчання; каталоги студентів та ін.

У звіті про діяльність політехнічних курсів, що готували українську молодь до навчання в технічних вузах ⁴¹, наведена інформація про роботу курсів з 15 квітня до 15 липня 1920 р. Низка звітів висвітлює роботу технічного факультету, а пізніше Української політехнічної школи у Львові. Тут містяться дані про вибори 11 грудня 1922 р. сенату школи, його склад, листування керівництва школи з вузами Данціга, Праги, Подебрад (Чехословаччина); структуру, програми навчання школи та ін. ⁴²

Бухгалтерський звіт за квітень — липень 1920 р. відбиває матеріальні і фінансові умови роботи політехнічних курсів ⁴³.

У програмах і розкладі навчання є перелік викладачів, предметів і годин, відведених на той чи той предмет ⁴⁴.

Книги записів студентів школи містять такі дані: прізвище, ім'я, соціальний стан батька (матері), відомості про закінчення навчального закладу (школи, гімназії, ліцею і т. д.), відношення до військової служби, предмети, що їх має намір слухати майбутній студент і прізвища викладачів, категорія студента (звичайний студент чи вільний слухач), факультет, що його обирає майбутній студент ⁴⁵.

У циркулярних листах Української крайової студентської ради західних земель України, що становлять окрему справу, є інформація про крайовий з'їзд Українського студентства у Львові в жовтні 1922 р.; струк-

туру УВШ у Львові; оплату за навчання; початок занять 1922 р.; надання матеріальної допомоги студентам УВШ у Львові; умови прийому до Української політехнічної школи та Українського університету в 1922—1924 рр. та ін.⁴⁶

У протоколах засідань ради професорів і сенату школи за 1922—1924 рр. містяться дані про вибори ректорату й деканів школи та затвердження програми навчання на факультетах; відкриття мистецького факультету; налагодження зв'язків школи із закордонними вузами; підсумки навчання; заява до української громадськості з проханням про матеріальну допомогу школі; звіт ректора В. Лучківа та професора А. Борщівського про результати поїздки до Праги та Данціга у червні 1923 р.; оплату за навчання; затвердження статуту школи⁴⁷.

Статут Української високої технічної школи у Львові був затверджений на засіданні ради її професорів 30 вересня 1923 р. Статут складався з 32 параграфів. § 1 гласив: «Українська висока технічна школа у Львові присвячує свою працю для поступу українського народу та для вселюдського поступу, має бути духовним та моральним провідником і дорадником, помічником і співпрацівником у всіх напрямках технічного знання і технічної праці»⁴⁸. У статуті визначалися структура школи, умови прийому й навчання та ін.⁴⁹

У згадуваному фонді є цікавий лист відомого українського художника, у той час декана мистецького факультету школи О. Новаківського про методику підготовки, мету, призначення художника школи⁵⁰.

Значно менший обсяг інформації про Українські високі школи у Львові порівняно з фондами Українського університету у Львові, Профоруса, УВТШ у Львові міститься у фондах Львівського воєводського управління університету Яна Казимира у Львові, Львівської воєводської команди державної поліції, дирекції поліції у Львові, товариства «Бойківщина», комуністичної партії Західної України (КПЗУ). Це пояснюється тим, що подібна інформація для вищеперелічених політичних партій, товариств, польських офіційних органів та закладів не була основною. Тому відомості про діяльність Українських високих шкіл у Львові у вищезгаданих фондах носять частковий характер і не дають цілісної картини. І все ж тут є матеріали, що доповнюють зміст документів фондів Українського університету у Львові, Профоруса, УВТШ у Львові.

У фонді Львівського воєводського управління це листи, донесення Львівському воєводському управлінню і дирекції поліції у Львові про структуру УВШ, число студентів і викладачів, перелік останніх; про спроби українського населення морально і матеріально підтримати Український університет та Українську високу технічну школу у Львові; справи про сприяння товариства «Взаємна поміч галицьких і буковинських учителів і учительок» у записі студентів до УВШ та ін.⁵¹

Фонд університету Яна Казимира у Львові містить листи й донесення польської поліції про збори української Національної ради у Львові з представниками українських студентів щодо майбутнього українських університетських курсів; виклик В. Шурата до поліції у зв'язку з обранням його ректором Українського університету у Львові; запис до лав студентів Українського університету студентськими товариствами «Академічна громада» й «Академічна поміч»; списки викладачів УВШ у Львові, інформацію про труднощі медичного факультету Українського університету у практичних заняттях студентів⁵².

У фонді Львівської воєводської команди державної поліції дані про Українські високі школи у Львові є серед донесень і рапортів нижчестоячих поліцейських органів, циркулярних листів окружних команд державної поліції та Львівського воєводського управління. Це донесення пові-

тового коменданта державної поліції 16 серпня та 13 листопада 1924 р. до президії повітового староства у Дрогобичі про збори місцевих українських студентів та їх ставлення до бойкоту українським студентством польських державних вузів, проекту утворення Українського університету у Львові на державний кошт⁵³; копія рапорту повітової команди державної поліції у Станіславі від 27 березня 1925 р. до місцевої окружної команди державної поліції про бойкот українськими студентами польських державних вузів⁵⁴. У циркулярному листі окружної команди державної поліції у Львові від 21 квітня 1922 р. до всіх повітових старостів і команд, експозитур державної поліції йдеться про вжиття всіх заходів, щоб не допустити збору грошей на території воєводства на користь українського таємного університету у Львові⁵⁵.

У цьому ж фонді інтерес становить циркулярний лист інформаційно-го відділу Львівського воєводського управління від 7 листопада 1923 р. до повітових старостів, який є передруком більшості положень циркулярного листа № 1 економічного відділу Української крайової студентської ради від 19 серпня 1923 р. про збір грошей українськими студентами серед населення Західної України на користь Українського університету у Львові. В кінці листа зазначається: «... подаємо до відома і видання розпоряджень з метою неможливості збіркової акції на цілі нелегально існуючого т. зв. Українського університету у Львові та притягнення винних до карної відповідальності і конфіскації зібраних коштів...»⁵⁶.

У фонді дирекції поліції зберігаються протоколи та інформаційні листи про обшуки на квартирах студентів Українського університету у Львові, списки студентів з домашніми адресами, дані про збір грошей українськими студентами на потреби УВІІ, матеріальну і моральну підтримку студентів УВІІ Украдою та Профорусом⁵⁷.

Фонд товариства «Бойківщина» містить резолюції з їзду українського студентства у Львові 1—3 липня 1921 р., в яких західноукраїнське студентство виклало своє бачення суспільно-політичних проблем Західної України, закликала підтримати його у намаганні створити власні вищі школи у Львові⁵⁸.

У фонді комуністичної партії Західної України зберігаються окремі документи, що дають змогу оцінити позиції керівництва КПЗУ, Ділового об'єднання поступового студентства Західної України та еміграції (Допса) щодо Українських високих шкіл у Львові⁵⁹.

Миرون Кордуба, відомий історик, один з викладачів Українського університету у Львові залишив після себе щоденник, у якому ретельно фіксував події тогочасного суспільно-політичного життя, свідком яких був⁶⁰.

Стосовно даної теми найбільш важливими слід вважати його свідчення щодо Українського університету у Львові. Викладач, згодом декан філософського факультету Українського університету у Львові він у своєму щоденнику досить чітко описує важливі моменти у житті університету. До таких безумовно належав бойкот українським студентством польських вищих учбових закладів. Так, за даними польської преси, не підтвердженими офіційними документами, у вересні 1921 р. польський уряд планував скасувати обмеження при прийомі до польських вузів осіб непольської національності, введені 1919 р. Виходячи з цього, М. Кордуба вважав, що подальший бойкот польських вузів є недоцільний, оскільки «як і кожна боротьба так і ся мусить від часу міняти свої прийоми, щоби не стати яловою і не стратити інтересу, тим більше, що бойкот є формою пасивною і не викликає вже ніякого враження. Студенти тратять літа, сидять по селах, відвикають від науки та й за іншу, навіть політичну роботу, не беруться. Доки університетські власті (Львівського польського

державного університету. — *Авт.*) вимагали посвідки про відбуту службу в польському війську і признання себе горожанами Польської держави, доти українцям почуття національного достоїнства не дозволяло старатися о прийняття до висших шкіл і се розуміла заграниця. Як же ж пояснимо перед заграницею дальший бойкот? ...» Далі М. Кордуба пише, що домагатися ліквідованих 1919 р. українських кафедр у Львівському університеті можна й у стінах самого університету ⁶¹.

Реально оцінюючи стан речей, М. Кордуба вважав, що треба критично ставитися до університетських курсів: «З другого боку, не треба переоцінювати вартости наших університетських курсів, бо вони ніяк не зможуть заступити справжнього університету не лишень тому, що дипломи ніякого фактичного признання не матимуть, але й тому, що професори можуть лише невелику частину часу [приділити] на підготовлення до лекцій, бо перетяжені своїми заводовими (професійними. — *Авт.*) справами, що відтак із-за браку кабінетів, лабораторій, клінік, бібліотеки і інших необхідних засобів навіть не мають спромоги сього навчити, що найкраще. Не треба дурити самих себе, а було би непростимим гріхом дурити молодіж» ⁶².

Безперечно, що в цих записах було багато гіркої правди, але зауважимо, що вони зроблені у вересні 1921 р., тобто в час, коли Український університет у Львові перебував у стадії становлення.

Щодо бойкоту українським студентством польських вузів у вересні 1921 р. погляди М. Кордуби поділяли викладачі Українського університету Варгановський, Раковський, Балей, Куровець ⁶³. Це свідчить, що навіть у викладачів Українського університету у Львові не було чітких уявлень щодо майбутнього УВШ.

Третейським судом для викладачів виступив у питанні бойкоту українським студентством польських вузів міжпартійний з'їзд, що відбувся 3 вересня 1921 р. у Львові. На ньому М. Кордуба був присутній як делегат від колективу викладачів університету, які воліли припинення бойкоту і як член ширшої президії УНР ⁶⁴. М. Кордуба детально описав виступ на з'їзді ректора Українського університету В. Щурата і представника студентської молоді Матчака — активних прихильників бойкоту ⁶⁵.

Міжпартійний з'їзд більшістю голосів висловився за продовження бойкоту українським студентством польських вищих учбових закладів ⁶⁶.

У щоденнику М. Кордуби описано заходи польської поліції з метою не допустити відкриття у Львові Українського університету ⁶⁷.

У зв'язку з обранням В. Щурата ректором Українського університету у Львові 1921 р., як свідчить М. Кордуба, К. Студинський — один з претендентів на пост ректора — був дуже ображений і «так довго бігав по місті з жалями і наріканнями, що ректором вибрано не його, а Щурата, що се дісталось аж до польських часописів» і стало предметом розгляду на засіданні академічного сенату Українського університету у Львові 9 вересня 1921 р. ⁶⁸

Таким чином, щоденник М. Кордуби дає інформацію про переслідування студентів і викладачів Українського університету польською поліцією; неоднозначну оцінку бойкоту українським студентством польських вузів з боку викладацького і студентського загалу Українського університету у Львові; поводження в деяких ситуаціях окремих викладачів Українського університету у Львові (К. Студинського, М. Чайковського та ін.); спробу окремих викладачів УВШ у Львові отримали роботу у Кам'янець-Подільському університеті ⁶⁹; рівень підготовки деяких викладачів Українського університету у Львові; число студентів університету, які відвідували окремі лекції автора, час і місце проведення занять; курс лекцій автора в університеті («Всесвітня історія в добі Реформації»); безпо-

середнє відношення Міжпартійної ради до справ Українського університету у Львові.

Отже, джерела з історії Українського університету та Української політехнічної школи у Львові досить різноманітні й різнопланові.

Рапорти і донесення польської поліції складені польською, решта матеріалів — в основному українською мовою.

Серед наведених вище документів рукописні лише окремі з них (щоденник М. Кордуби, книга засідань ради професорів і сенату Української політехнічної школи, анкети викладачів, деякі листи). Решта джерел складена друкарським або машинописним способами.

Обіжники, бюлетені, листівки, газети, журнали видані друкарським способом. Наклад більшої частини з них невідомий.

Циркулярні листи, рапорти, донесення польської поліції складені машинописним способом, що дає підставу стверджувати про наявність копій багатьох з цих документів.

Оригінали джерел з історії УВШ у Львові — рукописні листи, протоколи зборів і засідань сенату, ради професорів, факультетів обох вузів; рукописні протоколи студентських зібрань; власноручно заповнені анкети викладачів.

Безпосередніми авторами багатьох джерел з історії Українського університету та Української політехнічної школи у Львові були студенти і викладачі обох вузів (М. Кордуба, В. Щурат, І. Крип'якевич, В. Лучків, О. Новаківський, В. Олійник та ін.).

Автори листівок, бюлетенів, обіжників — Українська краса студентська рада у Львові, головна рада Професійної організації українського студентства західних земель України, кураторія Українських високих шкіл у Львові.

Автори газетних матеріалів здебільшого невідомі.

Не всі цифри і факти, що наведені у джерелах з історії УВШ у Львові, є беззаперечними.

Таким чином, джерела з історії Українських високих шкіл у Львові переконливо свідчать про спробу західноукраїнської інтелігенції та української студентської молоді створити за умов польської окупації справжнє вогнище української науки і культури у Львові.

¹ ЦДІА України у м. Львові.— Ф. 340, оп. 1, спр. 10.— Арк. 1.

² Там само.— Ф. 399, оп. 1, спр. 140.— Арк. 1.

³ *Торжество історичної справедливості.*— Львів.— 1968.— С. 505; *Історія Львова.*— К., 1984.— С. 216; *Слипка Ю. Ю.* Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920—1939).— К., 1985.— С. 271.

⁴ *Буцко М., Редько Ю.* Підпільний університет // *Жовтень.*— 1988.— № 5.— С. 72—75; *Мартинець В.* Університет у катакомбах // *Студентський прапор.*— 1944.— № 1.— С. 15—23; № 2.— С. 23—30; № 3.— С. 17—22.

⁵ *ДАЛО.*— Ф. 1, оп. 52, спр. 301, арк. 21; Ф. 26, оп. 14, спр. 149.— Арк. 3—4.

⁶ *Рідний край.*— 1921.— 4 берез.— С. 1 (*ДАЛО.*— Ф. 26, оп. 14, спр. 149, арк. 5); *Батьківщина.*— 1921. 17 берез.— С. 2 (*ДАЛО.*— Ф. 11, оп. 29, спр. 2946.— Арк. 10 зв.); *Батьківщина.*— 1921.— 1 трав.— С. 7 (*ДАЛО.*— Ф. 11, оп. 29, спр. 2944.— Арк. 9); *Вперед.*— 1922.— 17 січ.— С. 1 (*ДАЛО.*— Ф. 231, оп. 1, спр. 134.— Арк. 5); *Земля і воля.*— 1923.— 17 черв.— С. 1 (*ДАЛО.*— Ф. 11, оп. 29, спр. 3486.— Арк. 5); *Робітнича думка.*— 1924.— 26 лют.— С. 2 (*ДАЛО.*— Ф. 11, оп. 29, спр. 3840.— Арк. 6 зв.); *Наш прапор.*— 1924.— 7 берез.— С. 1 (*ДАЛО.*— Ф. 11, оп. 29, спр. 3792.— Арк. 5); *Новий час.*— 1924.— 8 верес.— С. 1 (*ДАЛО.*— Ф. 11, оп. 29, спр. 3822.— Арк. 5); *Громадський голос.*— 1923.— 24 берез.— С. 2—3; 9 черв.— С. 3; 29 верес.— С. 1—2; 27 жовт.— С. 1; 1924.— 23 лют.— С. 1; 15 берез.— С. 1—2; 19 квіт.— С. 2; 31 трав.— С. 1; 28 черв.— С. 3; 16 серп.— С. 1; 23 серп.— С. 1; 20 верес.— С. 4; 1 листоп.— С. 1;— 1925.— 7 лют.— С. 1—2.

⁷ ЦДІА України у м. Львові.— Ф. 399, оп. 1, спр. 4.— Арк. 3—4; Спр. 5.— Арк. 3, 6, 9, 12, 36—53; Спр. 41.— Арк. 1—2 зв.; Спр. 22.— Арк. 26—30, 37; Спр. 42.— Арк. 1; Спр. 43.— Арк. 4, 9, 14, 20; Спр. 82.— Арк. 1—2; Спр. 113.— Арк. 8;

Спр. 116.— Арк. 2—3; ДАЛО.— Ф. 271, оп. 1, спр. 796.— Арк. 3—3 зв.; Ф. 121, оп. 2; спр. 208.— Арк. 20, 33; Ф. 271, оп. 1, спр. 321.— Арк. 3; Спр. 329.— Арк. 18—19; 21 зв., 24, 25.

⁸ ЦДІА України у м. Львові.— Ф. 399, оп. 1, спр. 29.— Арк. 1—2 зв.; ДАЛО.— Ф. 271, оп. 1, спр. 329.— Арк. 12—17 зв.; Ф. 1, оп. 57, спр. 1227.— Арк. 19—22 зв.; Ф. 121, оп. 2, спр. 209.— Арк. 11—11 зв.

⁹ Студентські вісті.— 1923.— № 1—3; ЦДІА України у м. Львові.— Ф. 399, оп. 1, спр. 38.— Арк. 1—3 зв.

¹⁰ ЦДІА України у м. Львові.— Ф. 399, оп. 1, спр. 40.— Арк. 3.

¹¹ Новий шлях.— 1925.— № 3—4; ДАЛО.— Ф. 11, оп. 29, спр. 4473.— Арк. 1—21.

¹² ЦДІА України у м. Львові.— Ф. 310, оп. 1, спр. 4.— Арк. 1.

¹³ Там само.— Спр. 10.— Арк. 1.

¹⁴ Там само.— Спр. 5.— Арк. 1—1 зв.

¹⁵ Там само.— Спр. 3.— Арк. 8.

¹⁶ Там само.— Ф. 310, оп. 1, спр. 72.— Арк. 1.

¹⁷ Там само.— Спр. 69.— Арк. 1—3.

¹⁸ Там само.— Спр. 91.— Арк. 1—4 зв.

¹⁹ Там само.— Ф. 399, оп. 1, спр. 8.— Арк. 1.

²⁰ Там само.— Спр. 9.— Арк. 1—3.

²¹ Там само.— Спр. 12.— Арк. 1 зв.

²² Там само.— Спр. 13.— Арк. 30.

²³ Там само.— Спр. 18.— Арк. 1—7.

²⁴ Там само.— Спр. 19.— Арк. 1—32.

²⁵ Там само.— Спр. 28.— Арк. 1—22.

²⁶ Там само.— Спр. 27.— Арк. 1—17.

²⁷ Там само.— Спр. 22.— Арк. 1—47.

²⁸ Там само.— Спр. 26.— Арк. 1—7.

²⁹ Там само.— Спр. 20.— Арк. 1—15.

³⁰ Там само.— Спр. 21.— Арк. 1—31.

³¹ Там само.— Спр. 24.— Арк. 1—16.

³² Там само.— Спр. 23.— Арк. 1—7.

³³ Там само.— Спр. 34.— Арк. 2, 6.

³⁴ Там само.— Спр. 41.— Арк. 1.

³⁵ Там само.— Спр. 42.— Арк. 1.

³⁶ Там само.— Спр. 72.— Арк. 12—13 зв.

³⁷ Там само.— Спр. 76.— Арк. 2; Там само.— Спр. 81.— Арк. 1 зв., 2.

³⁸ Там само.— Спр. 78.— Арк. 1, 3, 6.

³⁹ Там само.— Спр. 81.— Арк. 2.

⁴⁰ Там само.— Спр. 78.— Арк. 1, 3, 6.

⁴¹ ДАЛО.— Ф. 629, оп. 1, спр. 1.— Арк. 1—4.

⁴² Там само.— Арк. 5—11.

⁴³ Там само.— Спр. 2.— Арк. 1—3 зв.

⁴⁴ Там само.— Спр. 3.— Арк. 1—43.

⁴⁵ Там само.— Ф. 629, оп. 1, спр. 4.— Арк. 1—184; Спр. 9.— Арк. 1—113;

Спр. 15.— Арк. 1—94; Спр. 16.— Арк. 1—55; Спр. 18.— Арк. 1—82; Спр. 19.— Арк. 1—17.

⁴⁶ Там само.— Спр. 5.— Арк. 1—20.

⁴⁷ Там само.— Спр. 6.— Арк. 1—20 зв.

⁴⁸ Там само.— Арк. 16—16 зв.

⁴⁹ Там само.— Арк. 16—19.

⁵⁰ Там само.— Спр. 12.— Арк. 2—3.

⁵¹ Там само.— Ф. 1, оп. 52, спр. 300.— Арк. 1-а, 1-а зв., 2, 2-а, 15—17 зв., 23—24 зв., 31, 33, 43, 44 зв.; Спр. 301.— Арк. 4, 19—22; оп. 51, спр. 1168.— Арк. 28—37, 131, 133; Оп. 56, спр. 810.— Арк. 2, 10, 18; Оп. 57, спр. 831.— Арк. 4—6 зв., 16—20, 23—26 зв., 30—34 зв.; Спр. 1184.— Арк. 5, 12, 25, 27 зв.— 33; Оп. 58, спр. 162.— Арк. 1.

⁵² Там само.— Ф. 26, оп. 14, спр. 147.— Арк. 2; Спр. 149.— Арк. 1—2 зв.; Спр. 321.— Арк. 1 зв., 8.

⁵³ Там само.— Ф. 121, оп. 2, спр. 208.— Арк. 2—3 зв.

⁵⁴ Там само.— Арк. 26.

⁵⁵ Там само.— Спр. 209.— Арк. 1.

⁵⁶ Там само.— Арк. 5—6.

⁵⁷ Там само.— Ф. 271, оп. 1, спр. 796.— Арк. 11—13 зв., 34—35, 37—39, 42—47 зв.; Там само.— Спр. 800.— Арк. 4—5; Спр. 300.— Арк. 1; Спр. 321.— Арк. 2, 13—14 зв.

⁵⁸ Там само.— Ф. 1245, оп. 1, спр. 44.— Арк. 1—3.

⁵⁹ ЦДАГО України.— Ф. 6, оп. 1, спр. 80.— Арк. 14, 23—25; Спр. 66.— Арк. 100—111; Спр. 68.— Арк. 18; Спр. 97.— Арк. 3—16; Спр. 116.— Арк. 4—9; Спр. 151.— Арк. 1—3.

⁶⁰ ДАЛО.— Ф. Р-2923, оп. 1, спр. 2.— Арк. 1—152 зв.

⁶¹ Там само.— Арк. 57 зв.

⁶² Там само.— Ф. Р-2923, оп. 1, спр. 2.— Арк. 57 зв.

⁶³ Там само.

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Там само.— Арк. 57 зв.— 58.

⁶⁶ Там само.— Арк. 58.

⁶⁷ Там само.— Арк. 46 зв., 52 зв., 53—53 зв., 59—59 зв.

⁶⁸ Там само.— Арк. 58 зв.

⁶⁹ Там само.— Арк. 44, 46, 55 зв., 60 зв., 63, 63 зв.